

FOTO: PETR CHODURA

Hurvínek a Mánička v nové inscenaci Hurvínkova vánoční záhada. Jaké hodnoty předává Hurvínek dnešním dětem a jak se jim snaží přiblížit? O tom mluví umělecký ředitel Divadla Spejbla a Hurvínka David Janošek.

Spejbl a Hurvínek vstoupili do 21. století. Úspěšně?

Klára Číkarová
publicistka

T rampoty otce samoživitele nebo touha intelektuálky v důchodu dělat zase něco víc než péct sousedům bábovku. I takovou optikou by se dnes dalo pohlížet na příběhy Spejbla a Hurvínka. Oblíbená loutka Hurvínka oslaví v roce 2026 sto let a Hurvínkův „tatůlka“ Spejbl už má toto kulaté životní jubileum čtyři roky za sebou. Od dob, kdy vznikly legendární postavičky, s nimiž má dětství spojené už několik generací, se mnohé změnilo. Dokážou tradiční loutky promlouvat i k dnešním dětem? Jak se mění jejich charakter a poselství, která současná nejmladší generaci předávají? Reagují pružně na témata doby a promítají je do obsahu divadelních her? A jaký vzor dnešním dětem dávají? I o tom se Deník N bavil s uměleckým ředitelem Divadla Spejbla a Hurvínka Davidem Janoškem, který na dejvickou loutkovou scénu před čtyřmi lety přinesl čerstvý vítr a dodnes jí udává směr.

Divadlo Spejbla a Hurvínka se od příchodu roku načas přesune z pražských Dejvic do provizorního působiště v nedalekém hotelu International. Od března do pro-

since tu bude probíhat rekonstrukce a přístavba zkušebny a malé scény v jednom. Do té doby je tu téměř vyprodáno. Nyní se hraje především nejnovější vánoční představení Hurvínkova vánoční záhada. Pokud jste na Hurvínkovi několik posledních let nebyli, možná budete překvapeni, jakou cestu během té doby ušel.

Ve foyer dejvické loutkové scény na vás ještě dýchne důvěrně známá pohádková atmosféra. Ale jakmile představení začne, nejspíš se na chvíli zamyslíte, v jakém že to sedíte divadle – mezi loutkami se pohybují živí herci, na pozadí scény běží živá video-projekce, hudba a tanec hrají čím dál větší roli. Klasické kukátkové divadlo s loutkami na nitích se otevřelo dalším uměleckým žánrům i novým technologiím. A také novým tématům.

NITĚ NEJSOU SVAZUJÍCÍ

„Loutkoherectví pro nás není svazující. Je pro mě velmi důležité, abych měl v souboru multifunkční lidi, kteří berou loutkoherectví, zpěv, pohyb a herectví jako rovnocenné disciplíny,” říká David Janošek, který se divadlu věnuje od svých třinácti let a do

loutek se zamiloval už jako dítě. Spejbla a Hurvínka postupem času sledoval nejen z radosti, ale i z profesního zájmu. „V mých očích se ale divadlo zbytečně uzavřelo do formy loutek na nitích. V dnešní době je přitom loutkové divadlo otevřené pole, na nějž se dostávají vlivy alternativního divadla,” tvrdí dnešní umělecký ředitel scény.

Kromě marionet pracuje i s jinými typy loutek, které se na jevišti setkávají i s člověkem: „Loutka má omezené množství výrazových prostředků. Tam, kde už nestačí, může nastoupit živý herec, zpěv, tanec, projekce nebo klidně videomapping. Pro formu kukátkového loutkového divadla je v jedenadvacátém století důležité hledat i další obohacující prostředky a nahlížet na ni ze širší perspektivy, abychom se nestali ožvlýlým muzeem.”

V posledních čtyřech inscenacích, které divadlo vytvořilo pod jeho vedením, je tento posun výrazně znát. „Nebráním se tomu, abychom dále vytvářeli klasické iluzivní inscenace v kukátku, ale snažíme se ohledávat i nová pole a hledat další formy,” tvrdí s tím, že nějakou dobu se to v Divadle S+H nedělo a divadlo to v mnoha ohledech

sešněrovalo a uzavřelo. Část jeho kolegů se s tím nedokázala sžít. „Začínám čtvrtý rok svého působení a se svým přístupem u některých kolegů neustále narážím,” přiznává Janošek s tím, že na začátku se soubor dokonce rozštěpil a část lidí odešla, protože jej měli za nezkušeného kluka, pod jehož vedením pracovat nechtěli.

„Jsem velmi rád, že tu ale zůstali kolegové, kteří tu pracují desítky let a udržují mistrovské know-how řemesla, které není snadné se naučit. Jejich názor je pro mě velmi důležitý a vedeme debaty o tom, co a jak dělat dál. Je pro mě důležité, aby to tu i kolegy bavilo,” tvrdí umělecký ředitel.

Že jeho přístup baví diváky, dokazují věčně vyprodaná představení: „Divadlu se daří. Ať už má na moje působení z umělecké stránky kdokoliv jakýkoliv názor, návštěvnost a tržebnost jakožto objektivní ukazatele dokazují, že moje snahy jsou naplňovány.”

Zatímco historické inscenace pojednávaly nejčastěji o síle přátelství a rodinném zázemí, které dětem pomůže v nesnázích, v nejnovějších představeních už se objevují i problémy, jako je šikana nebo deprese.

Právě Hurvínkova vánoční záhada není jen o kouzlu Vánoc, ale i o odvrácené stránce svátků, které mohou negativně dopadat na lidskou psychiku. Popeláři se na scéně baví o tom, jestli smutek zažene lépe alkohol, nebo návštěva odborníka, a vzápětí začne celý sbor zpívat o terapii. Čtyřleté děti se s touto rovinou příběhu sice ztotožnit nedokážou, teenageri ji ale podle Janoška berou za svoji.

„Menší děti okouzlí sníh na pódiu i vánoční poselství, ale zároveň se snažíme otevírat témata zásadní pro starší diváky. V tom vidím cestu našeho divadla i do budoucna. Klasická pohádková témata se recyklují, dělají se parafráze na staré příběhy, které už byly mnohokrát přepracovány. Témata ze života jsou také nosná a dají se ztvárnit velmi pěkně a citlivě,” tvrdí.

Rozšířit pole pro tato témata by Divadlu Spejbla a Hurvínka měla pomoci i nová malá scéna, která vznikne v rámci rekonstrukce a bude sloužit i jako zkušebna. Probíhat by v ní měla nejen představení pro nejmenší, ale právě i alternativnější program. Vývoj v oblasti divadelní formy je u Hurvínka ještě o něco rychlejší než u obsahu. O zkracování divadelních formátů pro děti, které po škole odhodí tašku do předsíně a pustí si počítač, mluvili už před dvaceti lety Martin Klásek nebo Helena Štáchová – tehdejší hlasy Hurvínka a Máníčky.

Nikomu se ale tenkrát ještě ani nezdálo o klipovitosti sítí, jako jsou Facebook, YouTube a Instagram, natožpak o TikToku. Ve snaze zaujmout dětského diváka, který začal postupně objevovat svět sociálních sítí, se přirozeně muselo změnit i divadlo.

Doba se začala propisovat do dynamičtějších scénářů, častějšího střídání scén, nových efektů i témat, která oblíbení dřevění hrdinové otvírají. Hurvíněk začal jezdit na skejtu nebo rapovat a postupně začal ruku v ruce s generací mladých rodičů z městského liberálního prostředí dětskému divákovi přibližovat i témata duševního zdraví nebo ženské emancipace.

ZLATÝ FOND VS. SOUČASNOST

Podle Davida Janoška však na děti stejně stále nejvíce zabírá situační humor: „Děti mají největší radost, když se loutkám něco stane – třeba když zakopnou a spadnou. Tam je vždycky smích a potlesk. Jakmile se ale začne vést nějaký hlubší dialog, v tu chvíli nastává ticho a nezáměr.” Tam vidí asi největší rozdíl oproti dřívějším představením: „Stále máme v repertoáru původní hru z osmdesátých let – Pohádky pro Hurvínka – a tam je ten rozdíl opravdu znát. Text je malebný, poetický a děti ho přijímají. Pak ale vidím, jak reagují na současnější inscenaci Hurvínkův Mikuláš, kde i po menším situačním gagu následuje i naprosto gigantická reakce.”

Divadlo se proto snaží s loutkami vymýšlet větší a komplikovanější akce, ale zároveň se divákům příliš nepodbízet. Přece jen stále pracuje s formou, která je doslova svázána nitěmi. „Snažíme se najít kompromis mezi zachováním tradice a posouváním formy, což nejde nijak jinak než pokusy a omyly, zkoušením a hledáním,” dodává umělecký ředitel.

Z „retro řady”, respektive „zlatého fondu” hraje divadlo vedle zmíněných Pohádek pro Hurvínka stále například také muzikál ze sedmdesátých let s názvem Spejbl versus Drákula. Nakolik jsou původní historické inscenace nedotknutelné? „V případě jmenované dětské hry máme k dispozici původní nahrávku mluveného slova s panem Kirschnerem a do té nesaháme. Když byla tato inscenace znovu uvedena v no-

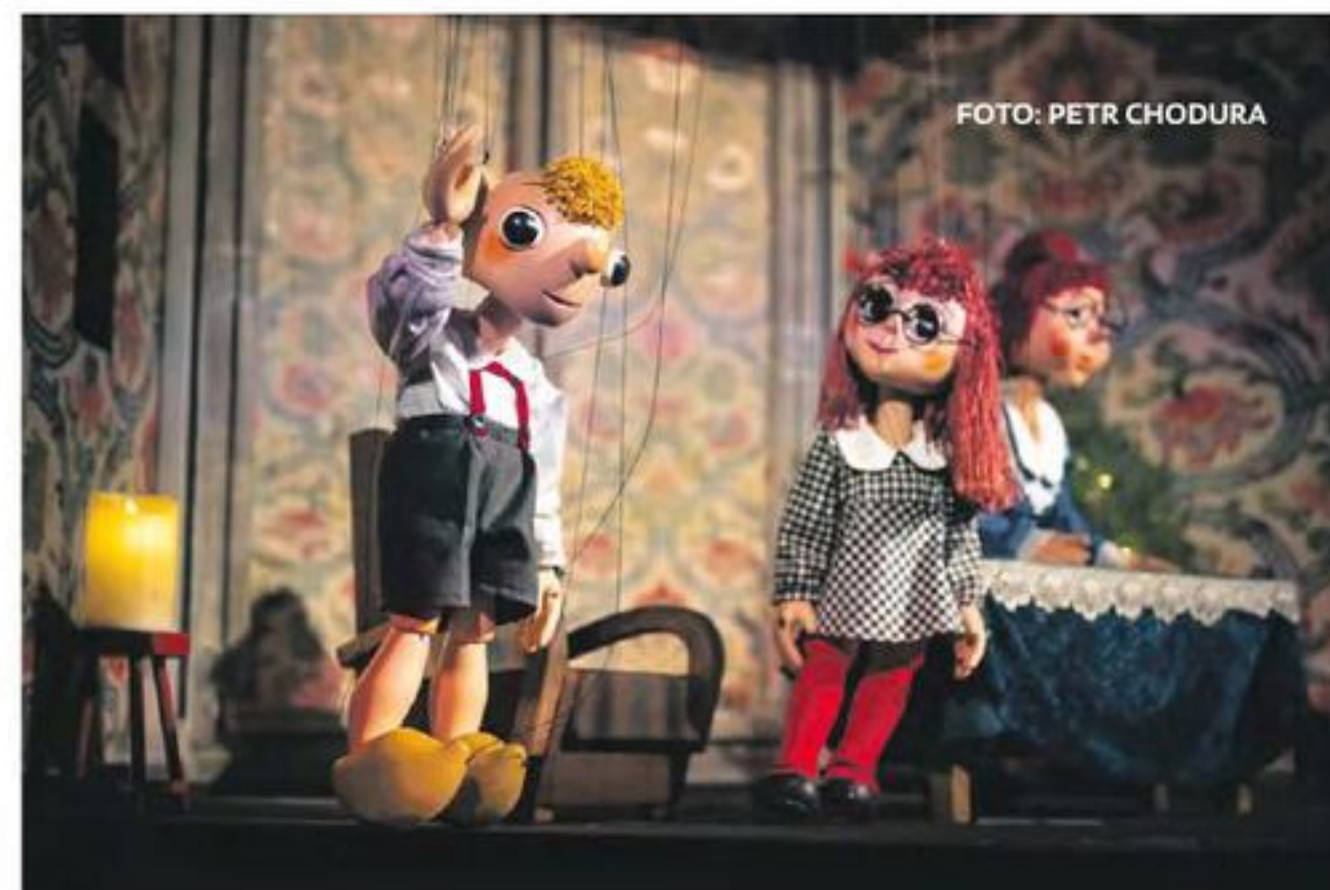
vém nastudování se současnými mluviči, jistě úpravy ve scénáři jsou,” říká Janošek.

Playback s hlasy původního obsazení, například právě Kirschnera nebo Heleny Štáchové, chce divákům v některých případech zprostředkovávat i nadále, ačkoliv sám cítí, že dnešní dynamice už jeho tempo nevyhovuje. „Má to ale kouzlo starých pohádek, které máme rádi právě pro toto zklidnění. V divadle jsme schopni vrátit děti od mobilů ke zpomalenějšímu myšlení v realitě, tady a teď a budovat jejich pozornost ne klipovitě, ale kontinuálně. Děj, který se odehrává od začátku až do konce, je třeba udržet a snažit se v tomto jít dětem naproti.”

Divadlo se zároveň přizpůsobuje i mluvě dnešních dětí. „Kdybychom dnešním dětem pustili nahrávky z padesátých let, téměř jim nebudou rozumět,” říká Janošek. Neznamená to být sprostý, ale srozumitelný – hovorová čeština už proto dnes tabu není.

Hurvíněk se řítí do 21. století v novém představení Hurvínkova vánoční záhada.

Hurvíněk a Máníčka už nechtějí dít v minulosti.

V průběhu dějin se podle Janoška vyvíjely i charaktery postav a vztahy mezi nimi: „Hurvíněk v podání pana Skupy býval daleko více Spejblův parťák nebo kolega než jeho syn. Vztah otce a syna si vynutili až diváci.” Hurvíněk si dnes vůči Spejblovi může dovolovat o mnoho více a je mnohem zlobivější než dříve – stejně jako i dnešním dětem toho rodiče více tolerují. „Došlo to až do bodu, kdy už Spejbl začínal působit jako hlupák. To ale není podstata jeho postavy, i když je trochu popleta. Snažíme se ho teď vracet spíše do módu „popletený intelektuál,” směje se Janošek.

Velkou proměnou prošla i Máníčka, která původně vznikla coby naivní holčička, která se neustále všemu divila. Už to není tichá dívka, která poslušně přihlíží Hurvínkovu zlobení. „Teď je daleko více emancipovaná a je Hurvínkovi rovnocennou parťačkou. Dokáže se prosadit, Hurvínkovi pomáhá ve složitých situacích a dostává ho z průšvihů. V mnoha představeních Má-

nička dokonce hraje zásadní roli při rozuzlení příběhu,” říká David Janošek.

Velký potenciál vidí Janošek do budoucna i v poněkud opomíjené postavě paní Kateřiny: „Dá se říct, že pro ni teď hledáme místo. Je to inteligentní dáma, původně učitelka, ale v posledních letech se z ní stala spíše pufla v domácnosti, která neustále pekla bábovku. Společnost se v průběhu času otevřela mnoha důležitým ženským tématům, o kterých se otevřeně mluví a která by se měla nějakým decentním způsobem projevovat i v postojích našich loutkových postav.”

PARAFRÁZE NA SIMPSONOVY

Ačkoliv v případě Hurvínka nejde o klasickou rodinu, nelze se při pohledu na charaktery oblíbených loutkových postav a vztahy mezi nimi ubránit srovnání s kultovním americkým seriálem Simpsonovi. A není to jen tím, že máme zažitý hlas Heleny Štáchové v roli Máníčky i Lizy. „Sama

FOTO: DIVADLO SPEJBLA A HURVÍNKA

David Janošek přenáší Hurvínka do 21. století. Pomáhají mu k tomu aktuální témata i nové technologie.

Helena často mluvila o tom, že Spejblovic rodinka je tak trochu parafrázi na Simpsonovy, byť se tyto dva fenomény neměly nikdy šanci setkat a vznikaly jako samostatné světy, přičemž Hurvínek podstatně dřív," říká Janošek.

Česká loutková „rodinka“ je přitom od začátku daleko pokrokovější v tom, že to není klasická rodina ani takzvaná „patchwork family“. Jde o sousedy, kteří spolu v podstatě fungují jako rodina. Vztah mezi Spejblem a paní Kateřinou je však čistě platonický.

A co dětem v divadle odpovídají, když se ptají na Hurvínkovu maminku? Verzí používají několik: „Jednou z odpovědí je, že maminka Hurvínka je lípa, protože je vyřezán z lipového dřeva. Další jsou ty, že Hurvínek maminku nikdy nepoznal nebo že od ní odešla. Máme i variantu, že to byla kabaretní „zpěvačka“, což by podle historických pramenů bylo dokonce i možné, ale přesně se toho už nikdy nedopátráme.

Pravda je přitom někde úplně jinde – nejdříve byl Spejbl, k němuž pan Skupa potřeboval partáka. A místo Kašpárka mu přivedli na svět právě Hurvínka.“

Právě v tom, že neexistuje jednotná odpověď, ale spatřuje plus. S tajemstvím, kterým je postava matky opředena, pracuje i děj inscenací. Dává totiž velké pole možností, jak příběhy komunikovat. Zároveň to, že je Hurvínek z neúplné rodiny, podle Janoška otevírá i sociální témata: „Děti nad těmito vztahovými záhadami přemýšlejí a díky tomu jsou motivovány rozvíjet schopnost empatie.“

Například v situacích, jež musejí zvládnout dva chlapi, kteří spolu žijí sami v jedné domácnosti: „To, že společně musejí jít přes překážky, které jim život nastražil, je pro nás výhodné i v tom, že s tímto východiskem můžeme do budoucna více pracovat v inscenacích. Sociální rozměr otce samoživitele, který je sám na výchovu kluka a pomáhá mu v ní

nějaká paní odvedle, je pro mě silné téma, které se dá dále rozvíjet s tím, jak se proměňuje společnost.“

SPEJBLOVA TÉMATA

Stejně jako jsou Simpsonovi primárně seriálem o Homerovi, v němž si najdou své děti i dospělí, stojí i příběhy Hurvínka původně na Spejblovi: „Spejbl představuje archetyp otce – hlavy rodiny. I vodit jeho loutku je u nás v divadle bráno jako výsada.“

Děti ale jako hlavního strůjce veškeré legrace přirozeně vnímají Hurvínka – postavu sympatického rošťáka jejich věku. V obsahu večerních představení, která jsou určena pro teenagery a dospělé, dominují přitom právě Spejblova témata. „Tam se více prosazuje i Spejblova inteligence, která je v dětských představeních spíše popleteností," říká Janošek. Vedle již zmiňovaného tradičního představení Spejbl versus Drákula patří mezi podobně laděné hry ještě noir muzikál Spejbl a město hříchu.

Donedávna mělo divadlo v repertoáru vůbec nejúspěšnější představení tohoto typu, Dějiny kontra Spejbl: „Museli jsme jej na nějaký čas uložit k ledu z důvodu proměny hereckého souboru. Abychom mohli inscenaci uvádět znovu, vyžadovalo by to samostatný blok regulérních zkoušek, na což jsme zatím neměli čas. Doufám ale, že jednou ji opět vytáhneme.“

Spejbl s Hurvínkem v této hře figurují jako průvodci dějinami, k nimž se dostanou díky Hurvínkovým všetečným dotazům. Skrze jeho perspektivu se vysvětlení různých dějinných událostí dostává i k divákovi. Původní verze inscenace ze sedmdesátých let pak končí atomovým výbuchem.

V současných hrách ale aktuální dění stojí stranou. Témata, která mohou děti znamenat ze zpráv, jako je například válka, se v divadle neobjevují. V minulosti přitom hrála politická satira v Divadle S+H velkou roli. Ne nadarmo zlidovělo rčení „Představuje si to jako Hurvínek válku“, které vyjadřuje zjednodušený pohled nevinného dítěte na nějaké složitější téma.

Ostatně za druhé světové války si mohl Hurvínek válku skutečně jen představovat, protože jej gestapo uvěznilo do trezoru. A jak si Hurvínek představuje válku dnes? „Teď mám pocit, že se téma války stalo tabu. Snažíme se v divadle zůstat apolitičtí," říká Janošek. Nejbliž se k politice dostává asi představení Hurvínek a král Blecha, které se dotýká tématu boje za svobodu a demokracii.

HUMOR MEZI ŘÁDKY

Momenty, v nichž si přijdou na své i dospělí, jsou v dětských představeních vetknuté spíše do podoby různých vtipů a podtextů mezi řádky. „Kontroverzní v tomto smyslu byla třeba večerní inscenace Žeryk padá vzhůru, která se vysmívala bulváru a těm, kdo se vyšinuli do vyšších vrstev. Byl to takový pokus zjistit, kde je hranice toho, co diváci v tomto žánru ještě unesou," vzpomíná Janošek.

Když mluví o „večerním“ představení nebo představení „pro dospělé“, má na mysli věkovou hranici 12+: „Normálně by to znamenalo od patnácti let dál, ale postupně věkovou hranici snižujeme, protože dnešní děti už jsou trochu jinde. Na internetu se v tomto věku potkají s ledasčím.“

A jaký je dnes Hurvínkův humor? „Snažíme se, aby se divák zasmál, ale ne na základě toho, že bychom někoho ponižovali, uráželi nebo bychom někoho zesměšňovali," říká Janošek s tím, že dříve se občas objevily vtipy, které už hraničily i se šikanou.

„I já jsem ji jako dítě zažil a člověk se z toho vymotává velmi dlouho. Musíme být proto velmi opatrní s tím, kde začíná a končí legrace. Vysmívat se Hurvínkovi za to, že má velké uši, nemusí být pro někoho, kdo to podobně schytává ve škole, při představení příjemné. A naopak to může povzbudit další děti k tomu, aby to také dělaly, když se tomu jiní smějí. Určitá revize je čas od času namístě," přiznává Janošek.

DIVADLO JAKO VZOR

Sexuální témata se divadlo snaží ponechat uzavřená, ale i na tomto poli diskutuje o nových nápadech: „Bavíme se o tom, jestli by nemělo vzniknout třeba představení, kde by měla hlavní úlohu paní Kateřina a témata, která souvisí s dospíváním, by nějakým základním způsobem vysvětlovala.“

Poučení nemá divadlo ambice předávat formou výchovných přednášek, ale snaží se je vtisknout do standardních příběhů: „Děti si z toho, co vidí, berou jakýsi příklad a považují to za společenskou normu. Je proto dobré přemýšlet o divadle i z této strany.“

Přitom právě kvůli nevhodnému příkladu nedávno divadlo čelilo kritice ze strany rodičů, kteří byli rozhořčeni tím, že se v letošní umělecky oceňované novince Hurvínek prodává nevěstu objevuje alkohol.

Inscenace vznikla ve spolupráci s Janáčkovou operou Národního divadla v Brně a děti nenásilně seznamuje se světem klasické hudby tím, že propojuje loutkový svět Spejbla a Hurvínka se Smetanovou operou Prodaná nevěsta.

Některé scény se přitom odehrávají v hospodě u piva, které hraje roli i v původním libretu. „Nejen z toho důvodu jsem byl z této kritiky upřímně v šoku. Nemá smysl se tvářit, že nic takového neexistuje. Pivo je součástí nejen tohoto libreta, ale i našeho života. Je především na rodičích, aby byli dítěti schopni vysvětlit, proč se v opeře o pivě hraje, nehledě na to, že toto téma není v inscenaci nijak akcentováno," opojuje Janošek.

STOVKA VE VELKÉM STYLU

Hurvínek expanduje nejen do jiných uměleckých žánrů, ale i z divadelního prostoru – do zvukových, televizních nebo filmových formátů, a dokonce i za hranice naší planety. Skleněná postavička Hurvínka poslední dva roky putovala po oběžné dráze v české družici Planetum-1 a přes léto se natáčel dobrodružný filmový pořad o vesmíru, který bude mít premiéru v květnu po otevření nové zrekonstruovaného pražského Planetária.

„Natáčelo se na třistašedesátistupňovou kameru, což byl úplně nový formát, který v Česku s loutkami ještě nikdo netočil. Museli jsme si tu od základů vytvořit know-how, jak takové záběry vůbec udělat," přibližuje David Janošek pořad, který je aktuálně ve střížně a postprodukcii. Po premiéře v Praze se bude dle zájmu řešit distribuce i do dalších planetárií.

Otevření jubilejní sezony v Divadle Spejbla a Hurvínka pak proběhne ve velkém stylu, v rekonstruovaných prostorách a s novými tituly. Řeší se nové CD i natáčení nových večerníků, zároveň se chystá také velká jubilejní výstava, která proběhne přímo v divadle.

„Snažíme se, aby se Hurvínek ke svým stým narozeninám v roce 2026 dostával co nejbliž veřejnosti a aby se s ním dostali do kontaktu i ti, kdo nemají možnost přejít do divadla. Aby na ně s nadsázkou řečeno vykoul z každého koutu," směje se David Janošek. ■